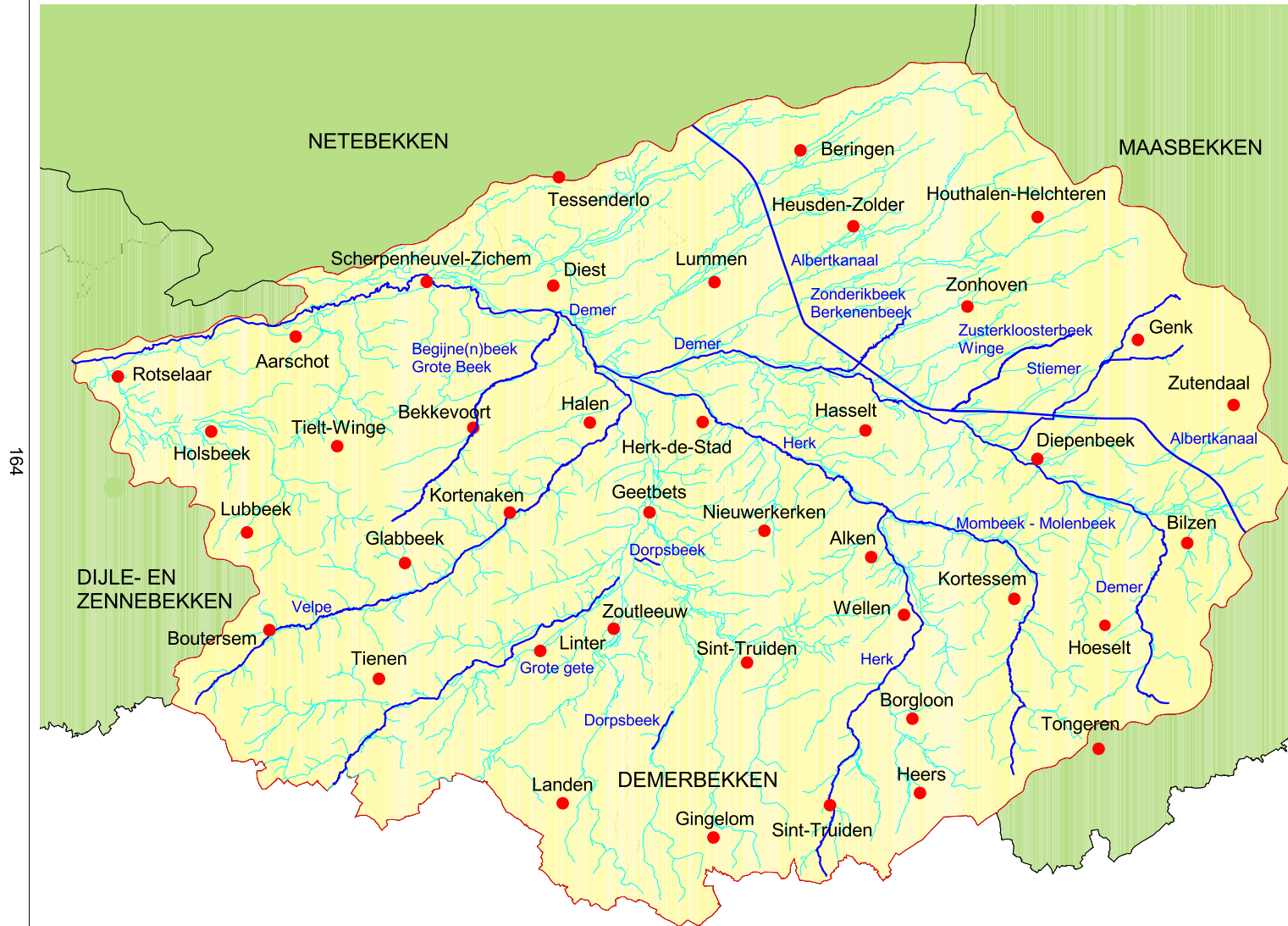

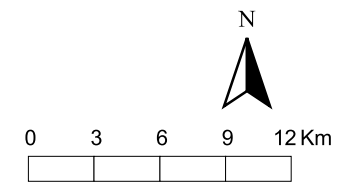

Demerbekken

Legende

- Waterlopen waarvan historische gegevens gekend zijn
- Demerbekken
- Bekkengrenzen

Bron digitale gegevens:
OC Gis Vlaanderen en AMINAL-Water

164

4.3.7. Het bekken van de Demer

Van het Demerbekken zijn gegevens bekend van de volgende waterlopen: Demer (type IV), Herk (type III en stroomopwaarts Wellen type II), Velpe (type III en stroomopwaarts Glabbeek type II), Stiemer (type V en stroomopwaarts Albertkanaal type VI) en Grote Gete (type III). Ook het Albertkanaal behoort deels tot dit bekken maar wordt afzonderlijk besproken. De Demer zelf is tamelijk goed gedocumenteerd. De gegevens voor de Herk zijn vooral afkomstig van Timmermans (1957) en Bamps en Geraets (1897). Van de Stiemer en zeker van de Grote Gete en de Velpe zijn veel minder gegevens gevonden.

4.3.7.1. De Demer

De Demer had rond de eeuwwisseling reeds te lijden onder de opkomst van de industrie: lijmfabriek te Hasselt, papierindustrie te Aarschot, In 1908 was de vervuiling ter hoogte van Aarschot zo hevig dat zelfs paling stierf terwijl de kwabaal het eerste slachtoffer werd (P&P 1908h). Toch werd de Demer omschreven als een van de visrijkste Brabantse waterlopen, maar in 1910 begon men te klagen over het vuile water van de Gete dat de Demer vervuilde (P&P 1910i).

De faunistische rijkdom van de Demer werd in 1910 op poëtische wijze omschreven:

"C'est d'ailleurs un cours d'eau d'une inépuisable richesse." (P&P 1910j).

In 1926 moet de vervuiling ongekende proporties hebben aangenomen, omdat de vissterfte toen dramatisch was. Men schreef:

". . . même les silures étaient parmi les victimes." (P&P 1926c).

Met 'les silures' bedoelde men onmiskenbaar de Amerikaanse dwergmeervallen (zeer vervuilingsresistent), en niet de Europese meerval, die in België door geen enkele auteur werd vermeld, tenzij de Selys-Longchamps die stelt dat geen enkele vertegenwoordiger van deze familie in België voorkomt (de Selys-Longchamps, 1842). Zelfs recent nog werd deze referentie geïnterpreteerd als zou *Silurus glanis*, de Europese meerval, in de Demer hebben voorgekomen (De Charleroy en Beyens, 1998). Volgens Van Neer en Ervynck (1993) behoorde de Europese meerval echter wel tot onze inheemse fauna, zeker vanaf het Neolithicum tot ca de 12de eeuw.

De vervuiling moet gradueel zijn toegenomen en tenslotte de ganse Demer hebben getroffen. In 1949 schreven Legrand en Rouleau:

'Cette rivière est devenu un désert.'

Uit bovenstaande blijkt dat de vervuiling pas vanaf de jaren 1920 ernstige proporties aannam en dat men in de periode ervoor eerder van plaatselijke, eventueel seizoenale vervuiling kon spreken.

Op de Demer werden in de periode 1887 tot omstreeks 1940 34 soorten vermeld

Historische soortenlijst

34 soorten: alver, Atlantische zalm, baars, beekforel, beekprik, berrmpje, blankvoorn, bot, bruine en/of zwarte Amerikaanse dwergmeerval, brasem, driedoornige stekelbaars, forelbaars, grote modderkruiper, karper, kleine modderkruiper, kolblei, kopvoorn, kwabaal, paling, pos, regenboogforel, rietvoorn, rivierdonderpad, riviergrondel, rivierprik, schol, serpeling, snoek, snoekbaars, steur, tiendoornige stekelbaars, zeelt, zeebek en zonnebaars

Bruine en/of zwarte Amerikaanse dwergmeerval, forelbaars, regenboogforel en snoekbaars zijn soorten die geïntroduceerd werden rond 1900.

Regenboogforel werd uitgezet op de Demer ter hoogte van Zichem en Diest in 1921 (P&P 1921b). Snoekbaars werd alleen vermeld door Schreiner (1960), zodat we kunnen vermoeden dat deze introductie tamelijk recent is. Tot voor kort werd aangenomen dat de zonnebaars pas recent tot de fauna van de Demer mocht worden gerekend (De Charleroy en Beyens, 1998), echter referenties uit P&P (1908g; 1913e) weerleggen deze stelling: in 1908 zou de zonnebaars uit aanpalende (kweek)vijvers ontsnapt zijn en de Demer zijn opgezwommen, blijkbaar met succes. Van de andere 'exoten' is tot nu toe geen informatie gevonden over hun introductie op de Demer, hoewel we voor de forelbaars kunnen vermelden dat de referentie voortkomt uit een artikel van P&P uit 1926 (1926a), dus betrekkelijk laat.

Belangrijk te vermelden zijn de weinige referenties van **trekvissen** op de Demer. De Atlantische zalm kreeg slechts één vermelding in het Visschersblad, de Vlaamse tegenhanger van P&P, waar gesteld werd dat de zalm er vroeger veel voorkwam (19de jaargang, nummer 7 blz 8). Wat wij ons bij 'vroeger' moeten voorstellen blijft jammer genoeg gissen, maar we kunnen toch met bijna zekerheid zeggen dat er geen sprake meer was van een zalmpopulatie op de Demer in onze referentieperiode. Als in andere Vlaamse waterlopen sprake is van Atlantische zalm gaat dit veelal gepaard met aanwezigheid van elft en fint populaties, eveneens anadrome soorten. Elft en fint trekken weliswaar niet zo ver stroomopwaarts en blijven meestal op de grens zoet-brak om daar te paaien, zodat dit eigenlijk niet als criterium kan gelden. Op de Demer zijn elft en fint opvallende afwezig, evenals spiering, een soort die soms diep in zoetwater kan doordringen. Bot, een soort die wellicht het verst in zoetwater doordringt, werd slechts een maal vermeld, doch men schreef dat bot abundant was tot Aarschot, idem voor schol (P&P 1899a). Bamps en Geraets (1897) stelden echter kortweg dat bot niet voorkwam in Limburg.

Er werd één keer zeeforel (truite saumonée) gesignaleerd op de Demer en men vroeg zich af: '*d'où venait elle*' (P&P 1908g). Volgens Bamps en Geraets (1897) kwam de zeeforel niet voor in Limburg. Hoogstwaarschijnlijk ging het hier om een beekforel die roze vlees bezat omwille van de voeding met vlokreeftjes (truite saumonée). Er bestond trouwens heel wat onzekerheid over het al dan niet voorkomen van de zeeforel in België. Praktisch alle visexperts van rond de eeuwwisseling hielden er hun eigen mening op na. Een samenvatting van de toenmalige opinies is te lezen in een verslag van Lestage (1932). In elk geval bestond de zeeforel wel op papier: de Belgische

wetgeving op de riviervisserij van 1883 stipuleert namelijk seizoen en maat voor de zeeforel en de zalm op bevaarbare en bevlotbare waterlopen. In 1913 is er zelfs een uitvaardiging van een speciale licentie van 25 frank om op de zeeforel te vissen. De Selys-Longchamps en Gens spreken elkaar trouwens tegen voor wat betreft het voorkomen van de zeeforel op de Maas. De Selys-Longchamps betwijfelt sterk of de zeeforel in België voorkomt, terwijl Gens stelt dat de zeeforel ongetwijfeld voorkomt op de Maas, zij het in veel kleinere aantallen dan de zalm, waarmee hij vaak wordt verward. De hardnekkigheid waarmee de Selys-Longchamps het voorkomen van de zeeforel blijft ontkennen wordt geïllustreerd als A. Blanchart in zijn 'Poissons d'eau douce de France' (1880) melding maakt van de zeeforel op de Maas: volgens de Selys-Longchamps is er 'wellicht een onderscheid tussen de Franse en de Belgische Maas'... In 1902 stelt een rapport van het toenmalige Waters en Bossen dat de zeeforel enkel op de Maas is te vangen. Wel wordt er bij vermeld dat de zeeforel zeer zeldzaam is en ook hier maakt men tevens gewag van de mogelijke verwarring met gewone forel welke zich met kreeftjes voedt en aldus roze vlees kan krijgen (truite saumonée). Volgens Lameere dan weer komt de zeeforel niet voor in onze contreien. In 1936 echter geeft Redeke cijfers aan Lestage waaruit blijkt dat de zeeforel wel degelijk op de Nederlandse Maas werd gevangen (Lestage, 1932). Momenteel wordt aangenomen dat de zeeforel geen aparte soort is, maar de naar zee trekkende vorm is van *Salmo trutta*, terwijl de beekforel de standvorm is.

Rond 1890 is er een steur op de Demer gevangen ter hoogte van Aarschot. Deze steur moet dus de Schelde zijn opgezwommen om via de Rupel en vervolgens de Dijle de Demer te bereiken. Men stelde dat vangst van steur toen reeds uitzonderlijk was (P&P 1899a). Bamps en Geraets (1897) vermeldden trouwens expliciet dat steur zeldzaam was in Limburg, zodat er hier waarschijnlijk nooit sprake geweest is van een 'steurpopulatie' tijdens de referentieperiode. De vangst van steur moet zo uitzonderlijk zijn geweest dat Rousseau maar liefst 25 jaar later nog melding maakt van deze (ondertussen legendarische?) vangst van steur te Aarschot (Rousseau en Steven 1915). Later wordt ook nog een vangst gemeld van een steur van 1m te Aarschot in 1919.

Bijzonder te vermelden zijn de **prikken** gesignaleerd op de Demer. In P&P (1909b) stelt men dat de prikken algemeen zijn in de Demer: '*Les lamproies, assez commune dans le Démer...*'. In het artikel maakt men effectief melding van de beekprik als algemeen in de Demer. In de collectie van het KBIN zijn trouwens ammocoeteslarven (= larven van de prik) aanwezig afkomstig van de Dorpsbeek te Genk (1913), zodat de beekprik in elk geval paaide in het Demerbekken. Bamps en Geraets (1897) stelden zijn abundante aanwezigheid vast in de 'Zustercloosterbeek' te Hasselt. In hetzelfde artikel van P&P stelt men dat rivierprik en zee-prik eerder zeldzaam zijn, maar ze geven geen uitsluitel over het al dan niet voorkomen van deze soorten op de Demer. Toch gaven Bamps en Geraets (1897) de rivierprik een plaats in de Limburgse fauna en stelden zijn aanwezigheid vast op de Demer nabij Schulen. De aanwezigheid van zee-prik stelden zij niet zelf vast maar verwezen naar Van Beneden, die hem aantrof op de Demer. Vele andere auteurs, waaronder Rousseau en Steven (1915) (1915), Maes (1898) en Anoniem (1894) vermeldden de rivierprik en de zee-prik op de Demer, doch ook hun informatie was afkomstig van Van Beneden. Het Visschersblad

maakt eveneens melding van zeeprik op de Demer (Visschersblad 21/6/7), en in de collectie van het KBIN is er een exemplaar aanwezig uit 1933. Als vangstplaats wordt vermeld: Aarschot nabij de molen, waarmee hoogstwaarschijnlijk de Demer wordt bedoeld.

De aanwezigheid van deze prikken in de referentieperiode doet vragen rijzen over de schijnbare afwezigheid (met uitzondering van paling, bot en schol) van andere trekvissen: het is bekend dat prikken slechte zwemmers zijn en praktisch onmogelijk fysieke barrières kunnen overwinnen. In een artikel over de prikken (Visschersblad 21/6/5-7) meldt men dat prikken zich vastbijten in zalmen om zich op die manier passief te laten meevoeren stroomopwaarts de rivieren:

Hoe kan nu den prik met zijn klein zwemvermogen mijlen ver uit de zee de rivieren en beken bereiken? Weken, maanden misschien zou hij daarvoor nodig hebben. Men had echter opgemerkt dat zeeprikken rond de Meimaand in de stroomen verschijnen, op hetzelfde tijdstip als de zalmen, steuren en spieringen. Men onderstelde dus dat de prikken zich aan die trekvischen vastbechten en zich alzo - kosteloos- deden vervoeren, evenals blinde passagiers op schepen. En inderdaad; in den middenloop van de Rijn heeft men zalmen gevangen, waaraan een prik zich had vastgezogen. Het raadsel was dus opgelost. En waarom handelen prikken alzo? Wel, eenvoudig om de gelegenheid te hebben knuit te schieten in de stroomen en rivieren, zoals hun koetsiers dat doen. Vermoedelijk nemen ze dan later weer hun toevlucht tot hetzelfde middel om terug naar de zee te gaan, tenzij zij na het knuitschieten – evenals palingen- zouden sterven, zoals sommigen beweren. In dit laatste geval zouden ze vóór hun dood nog een ‘doodenrit’ op andermans kosten hebben gedaan. ’

Het lijkt ons dan ook eigenaardig dat de aanwezigheid van de prikken zo expliciet is en de aanwezigheid van andere trekvissen veel minder is gedocumenteerd.

Het is moeilijk hierover uitsluitsel te geven, echter volgens de beschikbare informatie is de historische aanwezigheid van zalm, en zeker zeeforel twijfelachtig te noemen, temeer het duidelijk is dat nooit spiering, elft en fint op de Demer zijn gesignaleerd. Dit zou betekenen dat alleen bot, paling en schol (katadrome soorten) als vertegenwoordigers van de trekvissen in een betrekkelijk aantal moeten aanwezig zijn geweest.

Naast de trekvissoorten is de visfauna van de Demer toch voornamelijk gekenmerkt door de aanwezigheid van ‘residentiële’ zoetwatervissen. Men mag aannemen dat er een redelijk roofvisbestand (**piscivoren**) moet geweest zijn, wat blijkt uit de vele referenties voor snoek, paling, baars en kwabaal. Daarnaast melden we ook de aanwezigheid van beekforel en regenboogforel als eerder toevallige roofvissen op de Demer. De aanwezigheid van de regenboogforel dateert wellicht pas van rond 1920 t.g.v. uitzettingen te Diest en Zichem (zie hoger). Voor de beekforel zijn er weinig referenties terug te vinden, tenzij één uit P&P (1908g). Anderzijds stellen Bamps en Geraets (1897) dat de beekforel in Limburg niet voorkomt (wel in Nederlands Limburg op de Guele).

Snoek en paling moeten abundant geweest zijn op de Demer, daar men in 1902 schrijft: ‘eigenaardig hoe abundant de snoek is op de Demer’(1902a) en over paling: ‘de paling is zeer abundant en lekker!’ (1920g). Voor het

voorkomen op de Demer van kwabaal zijn alleen referenties gevonden in P&P (1908h; 1912i; 1912n). Op zeker moment is er zelfs sprake van ‘*des milliars*’, als men het heeft over de eerder genoemde vissterfte. Anderzijds melden Bamps en Geraets de kwabaal in de Herk, vijvers en kleinere waterlopen van de Demervallei. In het KBIN is één exemplaar aanwezig van de kwabaal gevangen op de Oude Demer in 1937. Ook op de Winge, een zijloop van de Demer, werden meerdere kwabalen gevangen ter hoogte van Vlasselaar-Wezemaal. Naast kwabaal kwam daar zeer veel riviergrondel en karper voor (P&P 1913i).

Op grond van bovenstaande informatie nemen we aan dat snoek, paling en kwabaal abundant waren op de Demer. Waarschijnlijk geldt hetzelfde voor de baars. De snoekbaars is wellicht pas veel later geïntroduceerd. De pos, niet direct een geduchte roofvis, was zeer abundant op de Demer (P&P 1921d).

De **Cyprinicole fauna** van de Demer werd gekenmerkt door de aanwezigheid van alver, blankvoorn, brasem, kolblei, karper, kopvoorn, rietvoorn, riviergrondel, serpeling en zeelt. Volgens Raveret-Wattel (1900) is de alver zeer abundant in de zijrivieren van de linkeroever van de Demer (en dus waarschijnlijk ook in de Demer zelf). De kopvoorn zou volgens Bamps en Geraets (1897) eerder zeldzaam zijn, maar abundant in de Zonderingsbeek. De Selys-Longchamps (1887) geeft de kopvoorn als algemeen aan voor de Demer. Absoluut zeker weten we dat blankvoorn ook paaide in de Demer (P&P 1909c) (dicht bij de brug van Werchter was er een paaiplaats (P&P 1920d)). De serpeling was wellicht enkel aanwezig in de bovenloop en was er zeldzaam. Bamps en Geraets (1897) en de Selys-Longchamps (1887) geven aan dat de serpeling voorkomt in de zijrivieren van de linkeroever van de Demer, alsook te Hoesselt en abundant in Schulen. Kolblei zou volgens Bamps en Geraets niet voorkomen in de Demervallei, maar we vonden toch een referentie in P&P van de kolblei op de Demer (1909b).

Opvallende afwezig in deze cyprinicole fauna zijn de winde, de bittervoorn, de gestippelde alver en de elrits. Bamps en Geraets stellen expliciet dat voornoemde soorten **niet** voorkomen in de Demervallei. Er is eveneens nergens sprake van barbeel.

De andere families werden vertegenwoordigd door het biermpje (zijlopen van de rechteroever van de Demer en te Hoesselt), de grote en kleine modderkruiper in vijvers en kleinere waterlopen van de Demervallei (van de kleine modderkruiper is er één exemplaar aanwezig in de collectie van het KBIN, afkomstig uit de oude Demer te Hasselt (1937) en één afkomstig uit een poel langs het kanaal te Hasselt (1938)), de rivierdonderpad in zijlopen op de linkeroever van de Demer (Bamps en Geraets, 1897, de Selys-Longchamps, 1887). Zowel driedoornige als tiendoornige stekelbaars kwamen voor in de Demer (KBIN-collectie, 1936 resp. 1937). Voor het biermpje, de rivierdonderpad en de grote modderkruiper zijn geen referenties van meldingen van deze soorten op de Demer gevonden.

Recente afvissingsgegevens (Breine *et al.*, 1999) geven de volgende soortenlijst: alver, Amerikaanse hondsvij, baars, beekforel, biermpje, bittervoorn, blankvoorn, blauwbandgrondel, bruine Amerikaanse

dwergmeerval, brasem, driedoornige stekelbaars, elrits, giebel, grote modderkruiper, karper, kolblei, kopvoorn, paling, pos, regenboogforel, rietvoorn, riviergrondel, snoek, tiendoornige stekelbaars, vetje, winde, zeelt en zonnebaars (28 soorten).

Vergelijking van deze soortenlijst met de historische soortenlijst geeft het volgende beeld:

- 21 soorten welke zowel aanwezig waren in de referentieperiode als recent: alver, baars, beekforel, bermpje, blankvoorn, bruine Amerikaanse dwergmeerval, brasem, driedoornige stekelbaars, grote modderkruiper, karper, kolblei, kopvoorn, paling, pos, regenboogforel, rietvoorn, riviergrondel, snoek, tiendoornige stekelbaars, zeelt en zonnebaars.
- 7 soorten die pas recent in de fauna zijn waargenomen: Amerikaanse hondsvij, bittervoorn, elrits, giebel, blauwbandgrondel, vetje en winde.
- 13 soorten die uit de Demer verdwenen zijn: zalm, beekprik, bot, forelbaars, kleine modderkruiper, kwabaal, rivierprik, rivierdonderpad, schol, serpeling, snoekbaars, steur en zeebek.

Opvallend is de recente aanwezigheid van bittervoorn, winde en elrits, gezien deze soorten vroeger expliciet werden vermeld als niet voorkomend op de Demer. De elrits moet wel onder voorbehoud worden geplaatst, omdat recent slechts één exemplaar werd gevangen en het dus waarschijnlijk niet om een populatie gaat. Verder is de Amerikaanse hondsvij pas recent aan onze fauna toegevoegd (Poll, 1949). Ook de blauwbandgrondel is pas recent in België en wordt tevens door de Belgische wetgeving als enige exoot beschouwd, naast de 'fatheaded minnow' (*Pimephales promelas*). De giebel wordt in de oude literatuur nauwelijks vernoemd (tenzij door de Selys-Longchamps, 1842) en werd vroeger waarschijnlijk gewoon als karper vernoemd, zodat we geen uitsluitel hebben of deze soort inderdaad pas recent voorkomt. Het vetje kan enigszins als mysterieus worden beschouwd omdat dit kleine visje in 1886 in de Begijnenpoel te Hasselt is gemeld door Bamps en Geraets, en verder slechts hier en daar geïsoleerd werd aangetroffen. Waarschijnlijk is de arealuitbreiding van deze soort zeer traag verlopen waardoor het vetje pas recent in de Demer zou aangetroffen worden. Anderzijds is het ook mogelijk dat het vetje helemaal onbekend was bij de vissers en dat hier dus sprake kan zijn van een determinatieprobleem.

Bij vergelijking van het historische en huidige visbestand stellen we vast dat alle trekvisen (met uitzondering van paling) en brakwatersoorten uit de Demer zijn verdwenen. Alhoewel de paling op de Demer voorkomt kan men bezwaarlijk van een palingpopulatie spreken gezien de zeer lage vangsten bij een recent onderzoek naar de aanwezigheid van contaminanten in paling (slechts enkele exemplaren over een door middel van elektrovisserij afgevisste afstand van verschillende 100en meters). De zeebek, de zalm en de steur zijn uitgestorven in Vlaanderen, bot en rivierprik zijn zeldzaam geworden in Vlaanderen. Hoewel de Demer waarschijnlijk geen grote populaties van trekvisen heeft gekend in de referentieperiode (met uitzondering van de prikken, bot en paling) en er wellicht toen al migratiebelemmeringen bestonden (Zennegat, stuwen te Mechelen, molens te Aarschot), is deze evolutie toch kenmerkend voor de verschuiving in het visbestand. De belangrijkste oorzaak hiervan moet wellicht gezocht worden in de talrijke

migratieknelpunten en de huidige slechte waterkwaliteit van de stoomafwaartse riviervluchten (Dijle stroomafwaarts Werchter, Rupel, Zeeschelde stroomopwaarts Antwerpen).

4.3.7.2. De Herk

Voor de Herk zijn de gegevens vooral afkomstig van Bamps en Geraets (1897) en Timmermans (1957). Er werd slechts 1 referentie gevonden in P&P (1925b) waarin men stelt dat de Herk rijk is aan '*les silures*', waarmee hoogstwaarschijnlijk de bruine Amerikaanse dwergmeerval werd bedoeld.

De compilatie van de gegevens van de verschillende historische bronnen geven volgende soortenlijst voor de Herk.

Historische soortenlijst

18 soorten: alver, baars, biermpje, blankvoorn, bruine Amerikaanse dwergmeerval, driedoornige stekelbaars, karper, kopvoorn, kwabaal, paling, pos, rietvoorn, rivierdonderpad, riviergrondel, serpel, snoek, tiendoornige stekelbaars en zeelt

Deze soorten worden expliciet aangegeven voor de Herk. Alver is algemeen op de Herk (de Selys-Longchamps, 1887), kwabaal, rivierdonderpad en pos zouden voornamelijk op de Herk voorkomen, maar ook in andere Limburgse waterlopen (Bamps en Geraets (1897)). Van de serpel is één exemplaar, afkomstig van de Herk, aanwezig in de collectie van het KBIN (1905).

Volgens Bamps en Geraets (1897) komen de grote modderkruiper, barbeel, kroeskarper (vooral in de Kempen), brasem (zeer abundant) en beekprik voor in alle Limburgse waterlopen, maar hun aanwezigheid op de Herk wordt niet expliciet vernoemd, zodat we hierover geen uitsluiting hebben.

Recente visstandgegevens (De Charleroy en Beyens, 1998) voor de Herk geven de volgende soortenlijst: baars, biermpje, blankvoorn, blauwbandgrondel, brasem, drie- en tiendoornige stekelbaars, gibel, grote modderkruiper, karper, rietvoorn, riviergrondel, vetje, winde, zeelt en zonnebaars.

Vergelijking met de historische lijst geeft volgend resultaat:

- 9 soorten zijn gemeenschappelijk voor beide periodes: baars, biermpje, blankvoorn, drie- en tiendoornige stekelbaars, karper, rietvoorn, riviergrondel en zeelt. Waarschijnlijk mogen we daar de brasem bijrekenen.
- 7 soorten zijn recent in de Herk gesignaleerd: blauwbandgrondel, (brasem), gibel, grote modderkruiper, vetje, winde en zonnebaars.
- 9 soorten zijn verdwenen uit de Herk: alver, bruine Amerikaanse dwergmeerval, pos, rivierdonderpad, serpel, kwabaal, kopvoorn, paling en snoek.

De blauwbandgrondel is een exoot *sensu strictu*, de zonnebaars is volgens de wet geen exoot maar wordt door de meeste biologen nog steeds als exoot beschouwd. Zoals eerder vermeld werd de gibel vroeger waarschijnlijk als

karper genoteerd, en hebben we geen uitsluitel over het al dan niet voorkomen op de Herk.

De recente aanwezigheid van winde en het vetje dateert waarschijnlijk pas van na 1957, omdat Timmermans (1957) deze soorten niet vermeldt voor de Herk. De grote modderkruiper was mogelijk aanwezig in de referentieperiode (zie hoger). De winde werd recent met succes uitgezet op de Herk (Verreycken, persoonlijke mededeling).

Bamps en Geraets (1897) vermelden de alver niet expliciet voor de Herk, de Selys-Longchamps (1887) doet dit echter wel. Opvallend is dat de alver niet meer wordt vermeld door Timmermans (1957), zodat deze soort waarschijnlijk reeds vroeger uit de Herk verdween. Paling werd in 1957 nog gevangen door Timmermans (1957), maar recente afvissingsgegevens geven geen paling op. De serpeling, de snoek, de kwabaal, de kopvoorn, de pos en de rivierdonderpad waren minstens aanwezig tot 1957 (Timmermans, 1957). Hun verdwijning uit de Herk is wellicht van recente datum.

Naar aanleiding van een gedeeltelijke drooglegging van de beek als gevolg van een waterhuishoudkundige ingreep gaf Timmermans (1957) de volgende abundanties: AA: zeer algemeen; A: algemeen; VA: vrij algemeen; Z: zeldzaam; ZZ: zeer zeldzaam.

3-doornige stekelbaars: A; serpeling: A-AA; rivierdonderpad: VA; riviergrondel: VA; bermpje: VA; blankvoorn: VA; baars; Z; kwabaal: Z; pos: Z; tiendoornige stekelbaars: Z; snoek: ZZ; bruine Am. dwergmeerval: ZZ; zeelt: ZZ; karper; ZZ.

In deze lijst ontbreken alleen paling, alver en rietvoorn. De referenties voor paling en rietvoorn komen uit een hobbyboek voor vissers (Wauters, 1952), waardoor zij misschien minder (wetenschappelijk) betrouwbaar zijn. Waarschijnlijk moet paling voor de verstuwing en versluizing talrijk aanwezig zijn geweest.

Uit het voorgaande volgt dat we de referentieperiode voor de Herk kunnen vastleggen op 1957, omdat de biodiversiteit beduidend hoger lag in deze periode dan vandaag. De verschuiving van het visbestand naar meer eurytope soorten (door het verdwijnen van reofiele soorten zoals kopvoorn, kwabaal en rivierdonderpad) kan kenmerkend genoemd worden.

4.3.7.3. De Grote Gete

Van deze waterloop zijn slechts schaarse gegevens voorhanden afkomstig van 1 artikel uit P&P (1929): *Examen biologique de la partie signalée comme été polluée, le 29 mai 1929, entre Zetrud-Lumay et Saint-Jean-Geest* (Lestage).

‘Deze waterloop is 55 km lang, gemiddeld 3 m breed en heeft een gemiddelde diepte van 0. 45m. Er is een rijke oevervegetatie, echter geen submerse vegetatie. De oevers gaan over in graslanden. Men gebruikt er cyanamide, en er wordt linnen gerooit, waardoor het water een rossige schijn vertoont. Er is een fabriek voor chemische meststoffen en een bronsfabriek. De fauna is niet rijk, maar wel gevarieerd. De visfauna leunt eerder aan bij een cyprinicole fauna dan bij een salmonicole.’ (P&P 1929d).

De soortenlijst die wordt opgegeven is schaars.

Historische soortenlijst

5 soorten: baars, blankvoorn, karper, regenboogforel en zeelt

De recente gegevens (De Charleroy en Beyens, 1998) geven de volgende soortenlijst: beekforel, bittervoorn, blankvoorn, driedoornige stekelbaars en snoek. De gegevens zijn hier te beperkt om een eenduidig besluit te kunnen formuleren.

4.3.7.4. De Stiemer

De Stiemerbeek is 3 tot vier meter breed en loopt uit op drie vijvers. Er zit veel katvis, zeelt en paling (P&P). Wauters (1952) geeft de volgende soorten aan voor de Stiemer: baars, blankvoorn, driedoornige stekelbaars, paling, pos, rietvoorn, riviergrondel en snoek. Bamps en Geraets (1897) stellen dat stekelbaars abundant is op de Stiemer. De vermelding van de driedoornige stekelbaars door Albert Wauters in 'De hengelsport' wijst toch op een nadrukkelijke aanwezigheid van deze soort, gezien de driedoornige stekelbaars voor de vissers van geen enkel belang is.

Historische soortenlijst

5 soorten: baars, blankvoorn, driedoornige stekelbaars, paling, pos, rietvoorn, riviergrondel en snoek en Amerikaanse dwergmeerval

Recente afvissingsgegevens (De Charleroy en Beyens, 1998) melden de volgende soorten: Amerikaanse hondsvij, blauwbandgrondel, bruine Amerikaanse dwergmeerval, driedoornige stekelbaars, tiendoornige stekelbaars en zonnebaars. Het visbestand op de Stiemer is dus volledig ontaard en bevat enkel nog exoten, met uitzondering van de stekelbaarzen. Mogelijk is deze visstand een gevolg van de zeer nadrukkelijke aanwezigheid van stekelbaars, een soort die erom bekend is de eieren van andere soorten te roven (Van Aelbroeck en Rentiers, 1913).

4.3.7.5. De Velpe

De Velpe wordt in P&P van 1907 (1907i) omschreven:

'La rivière la Velpe, par son cours d'eau sinueux et ombragé à travers les grandes prairies qui s'étendent au nord du Tirlemont, de Vissenaeken vers Haelen, offre aux pêcheurs à la ligne des sites de Pêche des plus agréables. A l'abri de toute pollution, ses eaux sont fraîches, propres et claires. Son filet d'eau est réglé par les moulins et ses tournants nombreux présentent des profondeurs d'eau très favorables à la capture des poissons de fond. Cette petite rivière réunit toutes les conditions pour l'élevage de toutes espèces de poissons. '

In 1920 worden de Herk, de Mombeek en de Velpe beschreven als zeer visrijke waters, maar dat de stroperij er enorme ravage aanricht, net zoals op de Demer (waar men met het kruisnet vist)(P&P 1920a). In 1928 zijn de geluiden over de Velpe nog steeds positief. In een brief gericht aan het maandblad schrijft M.A.G. uit Tienen: 'dit mooie riviertje, afgeboord door populieren en omgeven door 'de verdoyantes prairies', is schaduwrijk en zeer

visrijk: blankvoorn, riviergrondel, paling en zelfs kleine snoekjes en karpers spartelen talrijk in haar kristalheldere water.’ De oude Velpe (de verlaten zijarm ter hoogte van Boslinter bij Tienen) werd gesaneerd: men vond er snoek, paling, karper en witvis (P&P 1928a).

Tussen 1920 en 1928 werden de volgende soorten gemeld in het tijdschrift P&P (zie bijlage): beekforel, blankvoorn, karper, paling, riviergrondel, snoek en zeelt. De gegevens van karper en zeelt zijn afkomstig van de rubriek ‘*repeuplements*’: 500 karpers en 400 zeelten uitgezet ter hoogte van Haelen en Zeelhem (P&P 1920d). Ook beekforel werd uitgezet tussen Rosbeek en Kerkom (P&P 1921b).

Historische soortenlijst

7 soorten: beekforel, blankvoorn, karper, paling, riviergrondel, snoek en zeelt

Recente afvissingsgegevens voor de Velpe te Neervelp in 1999 (Breine *et al.*, 2001) geven slechts baars en driedoornige stekelbaars op. Echter, tijdens een vroeger onderzoek in 1993 en 1994 (De Charleroy en Beyens, 1996) werden over de ganse Velpe een vijftiental soorten aangetroffen.

Het is duidelijk dat het visbestand diverser was tussen 1920 en 1928, zodat we hier deze periode als referentieperiode kunnen kiezen. Ook hier zijn de gegevens schaars en mogen we ervan uitgaan dat, op basis van de waterkwaliteit, de biodiversiteit waarschijnlijk hoger was. De Velpe kan op basis van de historische gegevens omschreven worden als een cyprinicole fauna met beekforel als (uitgezette) salmonide.

